

Հայաստանի բնության հատուկ
պահպանվող տարածքների լանդշաֆտները
և դրանց պահպանման հիմնախնդիրները

**The landscapes of Specially Protected
Nature Areas of Armenia and challenges
of their protection**

- Բնության պահպանության և վերականգնման գործում ԲՀՊՏ-ներն առանցքային դերակատարում ունեն, քանի որ նպաստում են շրջակա միջավայրի վրա մարդածին ազդեցության նվազեցմանը, էկոլոգիական հավասարակշռության ապահովմանը, կենսաբանական և լանդշաֆտային բազմազանության պահպանմանը:
- SPNAs play pivotal role in the conservation and restoration of nature, as they contribute to the reduction of anthropogenic impact on the environment ensuring ecological balance, biological and landscape diversity conservation.

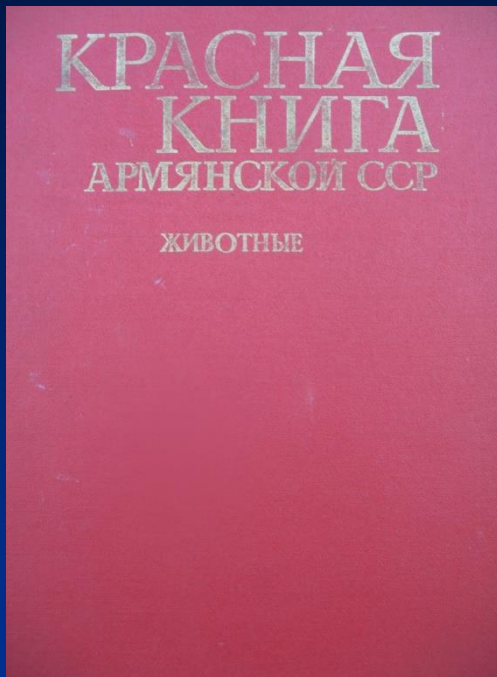

ԾՆԱՆՔԱՆԻ ՀԱՄԱՆԿ ԳՆԱՆՔԱՆԻ ՆԱԿԱՆՔԱՆԻ /SPAN's of Armenia

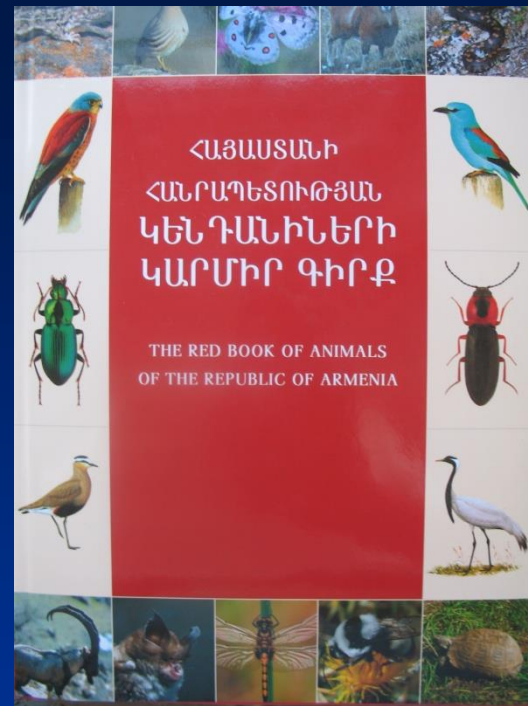
ՆԱԿԱՆՔԱՆԻ/Status	ՊԱՆՈՒՄ/Quantity	ՆԱԿԱՆՔԱՆԻ/Área /ՆՄ/	%
ԾՆԱՆՔԱՆԻ «ԳՆԱՆՔԱՆԻ»/State Reserve	3	35439.6	1.19 %
ԾՆԱՆՔԱՆԻ «ԳՆԱՆՔԱՆԻ»/National Parks	4	236802.1	7.96%
ԾՆԱՆՔԱՆԻ «ԳՆԱՆՔԱՆԻ»/Sanctuary	27	114812.7	3.95 %
ԾՆԱՆՔԱՆԻ «ԳՆԱՆՔԱՆԻ»/National Monuments	232	-	-
ԾՆԱՆՔԱՆԻ «ԳՆԱՆՔԱՆԻ»/The whole surface with the lake surface		387060.4	13.1 %

- Հայաստանի տարածքում աճում են շուրջ 3800 տեսակի անոթավոր բույսեր, 428՝ հողային և ջրային ջրիմուռներ, 399՝ մամուռներ, 4207՝ սնկեր, 464՝ քարաքոսեր, բնակվում են 549 ողնաշարավոր և շուրջ 17200 տեսակի անողնաշար կենդանիներ

23 года

Անողնաշար կենդանիներ - 0 տեսակ

Ողնաշարավոր կենդանիներ – 99 տեսակ

- Կաթնասուններ– 18 տեսակ
- Թռչուններ– 67 տեսակ
- Սողուններ – 11 տեսակ
- Երկկենցաղներ– 1 տեսակ
- Ոսկրային ձկներ– 2 տեսակ

Անողնաշար կենդանիներ– 155 տեսակ

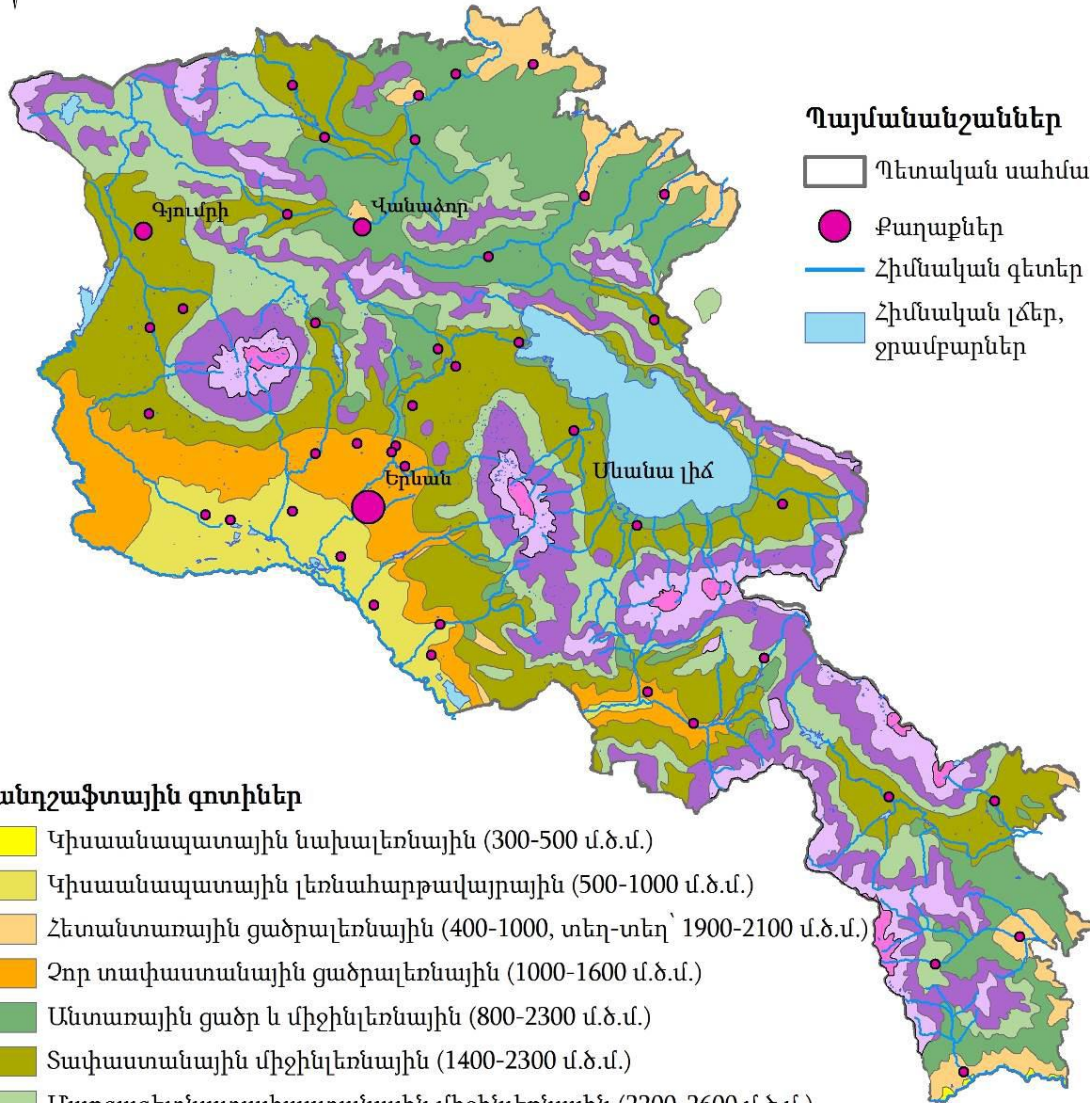
- Փափկամարմիններ – 16 տեսակ
- Միջատներ – 139 տեսակ
- Ողնաշարավոր կենդանիներ– 153 տեսակ
- Կաթնասուններ– 29 տեսակ
- Թռչուններ– 96 տեսակ
- Սողուններ – 19 տեսակ
- Երկկենցաղներ– 2 տեսակ
- Ոսկրային ձկներ – 7 տեսակ

- ՀՀ բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված 40 տեսակի գլխարկավոր սնկերից ԲՀՊՏ-ներում ներկայացված են 33-ը (82.5 %-ը)
- ՀՀ բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված 452 տեսակի բարձրակարգ բույսերից ԲՀՊՏ-ներում ներկայացված են 166-ը (36.7 %-ը)
- ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված 155 տեսակի անողնաշարներից ԲՀՊՏ-ներում ներկայացված են 95-ը (61.3 %-ը)
- ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված 153 տեսակի ողնաշարավորներից ԲՀՊՏ-ներում ներկայացված են 96-ը (61.3 %-ը)

ՀՀ Լանդշաֆտային գոտիները

Պայմանանշաններ

- Պետական սահման
- Քաղաքներ
- Հիմնական գետեր
- Հիմնական լճեր, ջրամբարներ

Լանդշաֆտային գոտիներ

- Կիսաանապատային նախալեռնային (300-500 մ.ծ.մ.)
- Կիսաանապատային լեռնահարթավայրային (500-1000 մ.ծ.մ.)
- Հետանտառային ցածրալեռնային (400-1000, տեղ-տեղ՝ 1900-2100 մ.ծ.մ.)
- Չոր տափաստանային ցածրալեռնային (1000-1600 մ.ծ.մ.)
- Անտառային ցածր և միջինլեռնային (800-2300 մ.ծ.մ.)
- Տափաստանային միջինլեռնային (1400-2300 մ.ծ.մ.)
- Մարգագետնատափաստանային միջինլեռնային (2200-2600 մ.ծ.մ.)
- Մերձալպիան բարձրալեռնային (2400-2800 մ.ծ.մ.)
- Ալպիան բարձրալեռնային (2800-3400 մ.ծ.մ.)
- Չնամերձ բարձրալեռնային (3300-3400 մ.ծ.մ.-ից բարձր)

Կիսաանապատային գոտի/ Semidesert zone

Զբաղեցրած տարածքի 80-90 %-ը օգտագործվում է գյուղատնտեսական նպատակներով, որի դեպքում հաճախ նկատվում է ոռոգման և հողի մշակման կանոնների խախտում, ինչը հանգեցրել է հողերի էրոզիայի և երկրորդային աղակալման երևույթների զարգացմանը:

80-90% of the semidesert zone territory is used for agricultural purposes, where often the rules of irrigation and soil cultivation are not followed, which has resulted in soil erosion and secondary salination processes.

- Կիսանապատային գոտում գրանցված է ողնաշարավոր կենդանիների 101 և անողնաշարների 1687 տեսակ: Աղուտային հողերի հետ է կապված էնդեմիկ տեսակի արարատյան որդանի գոյությունը, որը պահպանվում է <<Որդան կարմիր>> պետական արգելավայրում:
- In the terrestrial semidesert ecosystems of Armenia 101 species of vertebrate animals and 1687 species of invertebrates have been registered.

- Կիսաանապատային էկոհամակարգերը և աճելավայրերը 623.14 հա ընհանուր տարածքով պահպանության են վերցված <<Էրեբունի>> և <<Խոսրովի անտառ>> պետական արգելոցներում, <<Արևիկ>> ազգային պարկում և <<Ռոդան կարմիր>> ու <<Գոռավանի ավազուտներ>> պետական արգելավայրերում:
- The existance of an endemic species *Porphirophora hamelli* is linked to the saline halophillic communities. It's protection is organized in “Vortan Karmir” in total 623,14 ha of semidesert ecosystems and habitats are under protection in “Erebuni” and “Khosrov” Forest state Reserves and “Arevik” National Park as well as “Vordan karmir” and “Goravan sands” state Sanctuaries.

Տափաստանային գոտի

- Հայաստանում ամենաընդարձակ գոտին է: Կենդանիների բնորոշ տեսակներից են՝ ողնաշարավոր կենդանիների 96 և անողնաշարների 992 տեսակ:
- The mountainous steppe zone is the largest on the territory of Armenia, 96 species of vertebrates and 992 species of invertebrates have been registered as typical for the steppes.

- Տափաստանային էկոհամակարգերի պահպանությունը կատարվում է մի շարք ԲՀՊՏ-ներում՝ «Խոսրովի անտառ» արգելոց, «Սևան», «Դիլիջան», «Արփի լիճ» և «Արևիկ» ազգային պարկեր, մի շարք արգելավայրեր, որոնց մակերեսը կազմում է 61 391.7 հա, ինչը ԲՀՊՏ-ների ողջ տարածքի 15.8 %-ն է:
- The steppe ecosystems are protected in a number of specially protected nature areas (SPNA) including Khosrov Forest State Reserve, Sevan, Dilijan, Arpi Lake and Arevik National Parks and in a number of sanctuaries with the total territory of 61 391.7 ha, which makes 15.8 % of the total territory of SPNAs.

Անտառային գոտի/Forest Zone

- Հայաստանի անտառածածկի մակերեսը կազմում է 332.333 հա կամ երկրի ընդհանուր տարածքի մոտ 11.17 %-ը: Անտառային էկոհամակարգերի վրա մարդածին ազդեցության առկա պայմաններում կրճատվում են անտառային տարածքները, տեղի են ունենում տեսակային կազմի և կառուցվածքային փոփոխություններ:
- The forest cover of the Republic of Armenia makes 332.333 ha or 11.17 % of the total territory of Armenia
- due to the present anthropogenic pressure on forest ecosystems the valuable forest areas are being reduced; the changes in species composition and forest structure are registered.

- Հայաստանի անտառների 75 %-ը կառավարվում է ՀՀ ԳՆ <<Հայանտառ>> ՊՈԱԿ-ի, իսկ 25 %-ը (ԲՀՊՏ-ների անտառային զանգվածներ)՝ ՀՀ ԲՊՆ-ի կողմից: <<Հայանտառ>> ՊՈԱԿ-ի կողմից կառավարվում են 13 անտառային քնույթի արգելավայրեր:
- 75% of the forests of Armenia is managed by “Hayantar” SNCO under the RA Ministry of Agriculture and 25% (forests in specially protected nature areas) – by the RA Ministry of Nature Protection. In the structure of the forest lands managed by “Hayantar” SNCO there are 13 forest sanctuaries.

- ԲՀՊՏ-ներում գերակշռում են անտառածածկ տարածքները: Դրանցից են <<Խոսրովի անտառ>> և <<Շիկահող>> արգելոցները, <<Դիլիջան>>, <<Սևան>>, <<Արևիկ>> ազգային պարկերը, մի շարք արգելավայրեր, որտեղ անտառային լանդշաֆտները զբաղեցնում են 110 269.2 հա՝ կազմելով ԲՀՊՏ-ների ընդհանուր տարածքի 28.5 %-ը:
- The forest covered areas dominate in the specially protected nature areas under the RA Ministry of Nature Protection. They include Khosrov Forest and Shikahogh State Reserves, Dilijan, Sevan and Arevik National Parks, a number of sanctuaries with forest landscapes occupying 110 269.2 ha, which makes 28.5 % of the total territory of SPNAs.

Մերձալպյան և ալպյան մարգագետնային գոտի/Sub-alpine and alpine meadow zone

- Խոտհարքների և ամառային արոտների հիմնական վայրերն են: Գյուղատնտեսական հանդակների կառուցվածքում խոտհարքերը կազմում են 10 %, իսկ արոտավայրերը՝ 49 %: Հայաստանում առկա է 1 մլն. 118 հազար հա արոտավայր (բոլոր լանդշաֆտային գոտիներում), որից արդյունավետ օգտագործվում է միայն 30 տոկոսը:

- The sub-alpine and alpine landscapes are the main areas of hay-making and summer pastures in Armenia. In the structure of agricultural lands of Armenia the hay-making areas make 10 % and the pastures make 49 %. At the same time according to the data of the RA Ministry of Agriculture of Armenia, the pastures of Armenia occupy 1 million 118 thousand ha (in all landscape zones), out of which only 30% is used effectively.

- Այս գոտու ֆաունայի կազմում գրանցված է ողնաշարավոր կենդանիների 58 և անողնաշարների 508 տեսակ: ԲՀՊՏ-ների համակարգում մերձալպյան ու ալպյան մարգագետինները կազմում են 87516.24 հա՝ զբաղեցնելով ընդհանուր տարածքի 22.6 %-ը:
- The studies show that nowadays about 57% of pasture lands in Armenia is degraded (eroded, tramped and decomposed). In the fauna of this zone 58 species of vertebrates and 508 species of invertebrates have been registered as typical. In the structure of specially protected nature areas the sub-alpine and alpine meadows make 87 516.24 ha, which is 22.6 % of the total territory of SPNAs.

- Մերձալպյան ու ալպյան մարգագետինները առավել լավ են ներկայացված <<Արփի լիճ>> և <<Արևիկ>> ազգային պարկերում, <<Զանգեզուր>>, <<Խուստուփ>>, <<Արագածի ալպյան>>, <<Սև լիճ>> և <<Ջերմուկի ջրաբանական>> պետական արգելավայրերում:
- They are well represented in Arpi Lake and Arevik National Parks, Zangezur, Khustup, Aragats Alpine, Sev Lich and Jermuk Hydrological State Sanctuaries.

Ինտրազոնալ էկոհամակարգեր

- Ինտրազոնալ էկոհամակարգերի ընդհանուր մակերեսը դժվար է որոշել, քանի որ դրանք հիմնականում փոքր տարածքներով առկա են ամենուր: Սրանց են պատկանում գերխոնավ կամ ջրաճահճային տարածքները, որոնք, ներկայացված են լճերով, լճակներով, գետերով, ջրամբարներով, ճահիճներով և այլ խոնավ տարածքներով:
- The total area of intrazonal ecosystems is difficult to estimate as such territories are practically present everywhere. However they rarely occupy large territories. Wetlands, lakes, small lakes, rivers, reservoirs, water courses, areas temporarily covered by water, marshes and peat areas belong to intrazonal ecosystems.

Հայտնի են շուրջ 9500 գետ և գետակ,
որոնց ընդհանուր երկարությունը
կազմում է մոտ 23000 կմ: Գետերի միջին
տարեկան հոսքը կազմում է 6.3 մլրդ մ³ ,
իսկ մակերևութային ջրերի ընդհանուր
ծավալը ` 7.2 մլրդ մ³ : Հայաստանի
տարածքում, հաշվում է շուրջ 250 լիճ,
որոնց կեսից ավելին ժամանակավոր են
և պարբերաբար չորանում են:

- The rivers of Armenia are the tributaries of two large rivers of the Southern Caucasus – the Araks River and the Kura River. In Armenia there are about 9500 rivers and small rivers with the total length of about 23 thousand km. The average annual flow of the rivers originating in Armenia makes 6.3 billion m³, the total volume of surface waters is 7.2 billion m³. According to up-to-date hydrological studies on the territory of the Republic of Armenia there are about 250 lakes; more than the half of them is of a temporary character, they are periodically drying.

- Ջրային ու խոնավ տարածքների մակերեսը ԲՀՊՏ-ների համակարգում կազմում է 127 254.08 հա, կամ դրանց ամբողջ տարածքի 32.9 %-ը, որի զգալի մասը պատկանում է < Սևան> ազգային պարկին՝ 124 759.0 հա: 2016 թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Սևանա լճի մակարդակը 2002 թ. համեմատությամբ բարձրացել է 3.88 մետրով:

- Lake Sevan is the largest lake of Armenia. The other large lakes are Arpi Lake, Sev Lake and Akna Lake. The total water resources of the lakes of Armenia are estimated as much as 39.8 milliard m³. In order to prevent the lake eutrophication processes and improve the situation in the lake since 2002 the works to increase the water level have started. As of 1 January 2016 the water level of the lake compared to its mark of 1 January 2002 has increased by 3.88 meters.

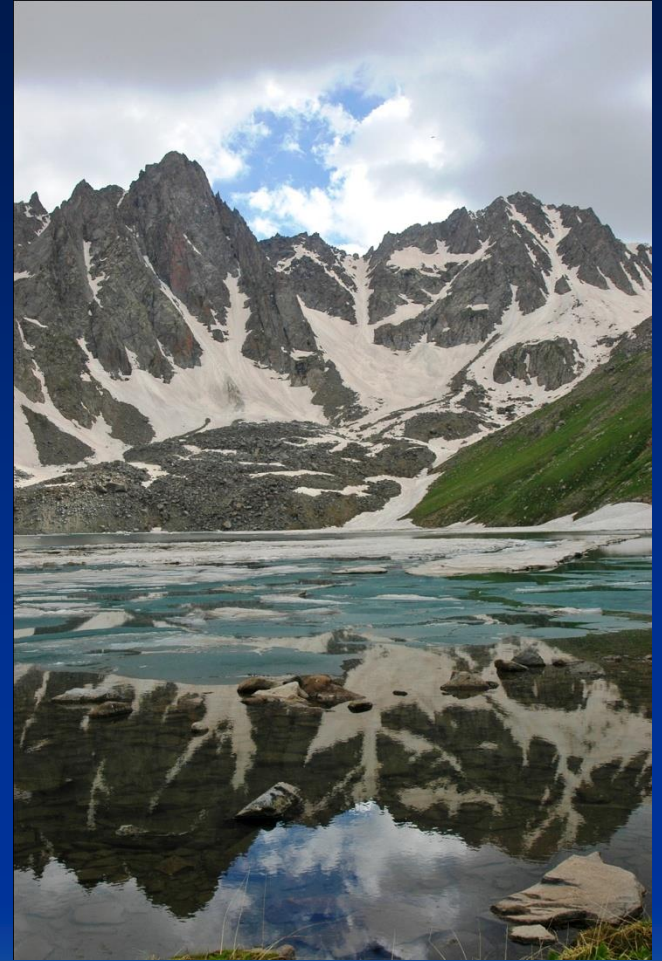

- Վերջին տարիներին ստեղծվել են մի շարք նոր ԲՀՊՏ-ներ (<<Խոր վիրապ>> արգելավայրը՝ 2007 թ.,
- <<Արփի լիճ>> ազգային պարկը՝ 2009 թ.,
- <<Արևիկ>> ազգային պարկը՝ 2009 թ.,
- <<Զանգեզուր>> արգելավայրը՝ 2009 թ.,
- <<Զիկատար>> արգելավայրը՝ 2010 թ.,
- <<Խուլստուլի>> արգելավայրը՝ 2013 թ.).
- During the recent years for the protection of biodiversity and landscape diversity a number of SPNAs have been established (Lake Arpi National Park, 2009; Arevik National Park, 2009; Khor Virap State Sanctuary, 2007; Zangezur State Sanctuary, 2009; Zikatar State Sanctuary, 2010; Khustup State Sanctuary, 2013).

“Zangezur” Sanctuary

Gogy Lake

Protected Areas

Arevik NP

Arpi Lich NP

- ՀՀ կառավարության 2013 թ.05.02-ի N 473-Ն որոշմամբ հաստատվել է բնության հուշարձանների նոր ցանկը՝ 232 անվանումով, որոնցից 106-ը դասակարգված են երկրաբանական, 48-ը՝ ջրաերկրաբանական, 40-ը՝ ջրագրական, 17-ը՝ բնապատմական և 21-ը՝ կենսաբանական տիպաբանական խմբերում: 29-ը ունեն հաստատված հուշարձանների անձնագրեր:

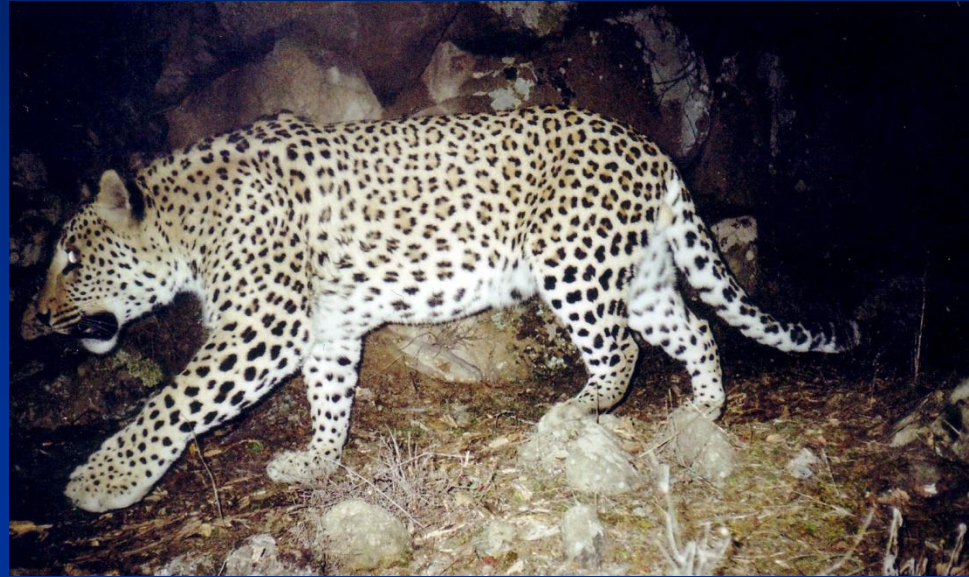

Endangered animals

Armenian mouflon

Caucasian leopard

THANK YOU FOR YOUR ATTENTION !

